

UZLAŞILMIŞ KAVRAM TABANI

Uzlaşma Nedir, Ne Değildir?

Gün geçtikçe daha sık kullandığımız, fakat anlamı üzerinde durmayı pek gereksiz gördüğümüz kavramlardan birisi de uzlaşma'dır. "Milletçe uzlaşmaya ihtiyacımız var", "liderler arası uzlaşma sağlanmalıdır" ve buna benzer uzlaşma önerileri giderek daha sık dile getiriliyor.

Bu, uzlaşma denilen şey nedir? İki kişi, iki kesim ya da bir toplumun bütünü uzlaşabilir mi, nasıl uzlaşır, ne üzerinde uzlaşır, uzlaşmanın bilinen bir yöntemi var mıdır?

Kavramları tanımlamak için en kısa fakat yanıltıcı yol onların ne olduğunu tariflemek; en uzun fakat güvenli yol ise onların ne olmadıklarını tanımlamaktır.

Oldukça kısa ve yine oldukça güvenli bir yol ise bu iki ucun bileşimidir. Yani, o kavramın karışması ihtimali olan birkaç kavramı sayıp, sonra da ne olduğunu tanımlamak..

Böylece mesela, uzlaşmanın, cinayet, cinnet, cesaret ya da alınganlık olmadığı gibi binlerce olmazı saymaktan kurtulmuş, ama ona yakın anlam taşıyan kavramlarla karışmasını da önlemiş oluruz.

Uzlaşma neler değildir: Birincisi, pazarlık sonunda varılan nokta uzlaşma değildir. Pazarlık, tarafların bazı kayıplar vermeye ikna edilmeleridir denilebilir.

İkincisi, görüşme ve müzakere sonunda varılan nokta da uzlaşma değildir. Görüşmeler sırasında, taraflar belki de aynı şeyleri ya da tam aksi şeyleri savduklarını anlayabilirler. Bir bakıma zaten var olan fakat taraflarca bilinmeyenler ortaya çıkar.

Üçüncü olarak, tahammül ve hoşgörü de uzlaşma değildir. Taraflar tek taraflı ya da belki karşılıklı olarak bazı şeyleri görmezlikten gelebilir ya da kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez taktiği izleyebilirler ki buda uzlaşma değildir.

Uzlaşmayla karışması ihtimali yüksek olan ve zaman zaman uzlaşma niyetine kullanılan bu kavramlar dışarıda kalınca, uzlaşma için şöyle bir tanım yapılabilir:

Uzlaşma, farklı yönde çıkarlara sahip tarafların, bu çıkarlarına esas olarak kabul etmiş olageldikleri koşulları gözden geçirmeye razı olmaları ve bu gözden geçirmenin sonunda o koşullardan bir kısmını veya tamamını değiştirmenin kendi çıkarları açısından gerekli olduğuna ikna olmaları ve böylece tarafların çıkarları arasındaki aykırılığın azalması, hatta tamamen aynı yönde çıkarlara sahip olmaları ve ondan sonra da çıkarlarını korumak için işbirliği yapmaları demektir.

Bu uzun tanımdan hemen çıkarılabilecek pratik bir sonuç, çeşitli konularda karşıt tutumlar içinde bulunan tarafları korkutarak, tehdit ederek ya da benzeri zorlama yollarla uzlaşmanın sağlanamayacağı, olsa olsa kutuplaşmanın daha da keskinleşeceği. Yani zaman zaman yetkililerin ağzından duyduğumuz "uzlaşmazsak batarız" gibisinden korkutmaların hiçbir yararı olamaz.

Bu tanıma iyi bir örnek, çalışan ve çalıştıranların çıkarlarının çatıştığı geleneksel anlayış yerine, son yıllarda giderek yaygınlaşan, çalışan ve çalıştıranların çıkar birliği anlayışının geçmesi süreci olup bu tamamen bir uzlaşma örneğidir.

Global rekabetin hemen hiç olmadığı ve ekonomilerin baskın vasfının ulusal olduğu geçmiş yıllarda çalışanların tek kazanma stratejisi çalıştırandan daha fazla hak elde etmek; çalıştıranların tek stratejisi de çalışanları ucuza çalıştırmak olmuştur.

Ama gün gelip, ticarete ulusallıktan küreselliğe geçilince hem çalıştıran hem çalışan karşılarında yeni bir güç bulmuşlardır: kendilerinden daha iyi ve daha ucuza üreten rakipler!

Bu defa, eski çıkar koşullarını gözden geçirmişler ve o koşulların değiştiğini görerek bu defa çıkarlarının rakiplere karşı güçlü olmak olduğunu, bunun da yolunun çalışan-çalıştıran çıkar birliği olduğunu anlamışlardır.

Dikkat edilirse bu yeni anlayış, ne çalıştıranın çalışan üzerindeki baskısı ve tehdidi, ne de çalışanların direnişi nedeniyle oluşmamıştır.

Buradan günümüz Türkiye'sine ve onun uzlaşma gereksinimlerine gelinirse, önce uzlaşmaya ihtiyacı olan tarafları tanımlamak gerekir. Bugünün karmaşık ekonomik ve sosyal ilişkiler Türkiye'sinde çeşitli açılardan taraf sayılabilecek belki yüzlerce kesim vardır. Hatta her T.C. vatandaşını bir taraf kabul edersek en az 30 milyon taraf vardır.

Pratik olarak bu denli çok sayıda tarafın uzlaşması ve uzlaşabilse bile korunması güç olacağı için uzlaşma ihtiyacına yol açan nedenlerin tamamına değil, yeterince büyük kısmına bakmak gerekir.

Pareto'nun 80/20 kuralı olarak bilinen, bir olayın %80 sonuçlarına nedenlerin %20'si yol açar kuralı burada da işe yaramaktadır. Ülkemizin toplam sorunlarının %80'i, Türk-Kürt, Laik-İslam ve Çalışan-çalıştıran tarafları arasındaki sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Çalışan ve çalıştıranların çıkar birliği ise en kolay anlaşılabilir olan yeni kavramdır. Rekabet gücümüzün ne denli düşük olduğunu görmek ve çatışarak vakit kaybetmek yerine rekabet gücümüzü geliştirmek için işbirliği yapmak gerektiğini idrak etmek yeterlidir.

Toplumsal uzlaşma isteyenlerin bu üç kavramı toplumumuza anlatmaya çalışmaları, hergün uzlaşın denmesinden çok daha akılcıdır.

“Kavram Tabanında Uzlaşma”, Ulusal Bütünlüğün Ta Kendisidir!

Serbest piyasa ekonomisini başıbozukluk; *de-regulation*'ı kurlsızlık gibi anlayan, daha doğrusu ne olduğu konusunda bir merakı bulunmayan insanımız, bu belirsizlikler üzerine ekonomik, sosyal, siyasal ve diğer yaşam türlerini inşa etmeye çabalamaktadır.

Bir insan topluluğu, hangi şartlar altında birlikte yaşama isteği duyar?

Aynı coğrafyada doğmuş olmak, pek bağlayıcı bir öge değildir. Toplumbilimciler, dil ve değer birliğinin birlikte yaşam için zorunlu koşullar olduğunda birleşiyorlar.

Dil ve değerler temelde sıkı bağlantılıdır. Belirli bir şeyi farklı adlandıran, ama bunun farkına vardığında uzlaşma yolunu seçen iki insan, değer uzlaşısı yoluyla birlikte yaşayabilirler.

Şeyleri farklı adlandıran, uzlaşmak da istemeyen, ama yine de birbirine baskı yapmayan iki insan da, “karşılıklı değerlere saygı” ve “ortak yaşam alanlarıyla sınırlı bir uzlaşma”ya razı oldukları takdirde yine birlikte yaşayabilirler.

Bir arada yaşaması güç olanlar, ortak yaşam alanları da dahil olmak üzere hiçbir şekilde uzlaşmaya yanaşmayanlardır. Ama bunlar yine de bir şeyin farkındadırlar: hangi kavramlar üzerinde uzlaşmadıklarının!

Bir arada yaşaması neredeyse imkansız olanlar bu sayılanlar değildir. Kullandıkları kavramlar arasında fark olup olmadığını bilmeyen, üstüne üstlük bunu merak da etmeyen, bunu bir sorun olarak görmeyenlerin bir arada yaşamaları imkansızdır. Bu insanlar sürekli olarak çatışacaklar, fakat çatışma nedenlerini kavram uyuşmazlığına değil bambaşka nedenlere bağlayacaklardır. Bu tür insanlar ve onlardan oluşan toplumlar, toplu yaşamın dayanışmasından yararlanamaz ve birlikte yaşamanın değerini anlayamazlar. Bu toplumların, kavram bütünlüğü olgusunun önemini farkına varmış olanlarca yutulması kaçınılmazdır.

Gündelik sorunlar, yanıltıcı reçeteler, sahteci rehberlerden oluşan ortamlarda, sorunların köklerini aramak ve onları tedavi edecek sabrı göstermek, toplumumuz açısından pek gerçekçi bir beklenti olarak görünmüyor.

Hangi siyasi parti, hangi devlet adamı ya da hangi sivil toplum örgütü çıkıp da enflasyonun, terörün, ekolojik yıkımın, değer yozlaşmasının ve benzer sorunların kökünde az sayıda “kök neden” bulunduğunu, bunlar tedavi edilmedikçe, bunlardan üreyen

sorunların çözülemeyeceğini, bu kök sorunların hemen hepsinin ancak zaman içinde çözülebileceğini, hatta yalnız zamanın dahi tek başına yeterli olmadığını, toplumda - *seçkin tavır sahipleri* başta olmak üzere- bu yaklaşım çevresinde bir farkındalık yaratılmadıkça, bu karmaşık yaşam sistemleri içinde hangi ipi çekince hangi parçanın oynayacağı konusunda bir "*bütüncül bakış*" paylaşılabilecek hale gelmedikçe bu karabasandan kurtulmanın mümkün olmadığını söyleyecektir? Ve de söylene kim dinleyecektir?

İşte, bu az sayıdaki kök nedenden birisi, "*toplumun, bazı temel kavramlardan oluşan kavram tabanı üzerinde uzlaşmaya varamamış olması*"dır.

Demokrasi, laiklik, inanç, bilim, teknoloji, yaratıcılık, eğitim, ezber, kuşku, merak, yeniden yapılanma, özgürlük, hak, sorumluluk ve benzeri anahtar kavramlar üzerinde bir uzlaşma girişimi Türkiye'nin önünü açacak bir adımdır.

Böyle bir girişimin tek ön-koşulu, beyin fırtınası tekniğinin temel ilkelerinden birisi olan "geciktirilmiş yargı" (*deferred judgement*) kavramının benimsenmesidir. Bir diğer deyimle, bu girişime katılacak olanlar, anahtar kavramlar konusunda kendi doğrularını - geçici bir süre için- terkedecekler, başkalarının doğrularını dinlemeye -ama gerektiğinde benimsemek üzere dinlemeye- hazır hale geleceklerdir.

Girişimi kolaylaştıracak bir taktik olarak da, üzerinde uzlaşılacak olan ilk kavramların, toplumda kutuplaşmanın bulunduğu kavramlar (laiklik, milliyetçilik, inanç vb) değil, daha somut -mesela masa, sandalye gibi- deyimlerin seçilmesi iyi olur. Görülecektir ki, herkes tarafından aynı algılandığı sanılan birçok kavrama herkes değişik anlamlar yüklemekte, bu değişiklik bazen çatışmalara yol açabilmektedir. Böylece ilk adımda, bir uzlaşma sağlamak değil ama, böyle bir sorunun varlığı konusunda farkındalık sağlamak mümkün olabilecektir.